

DANTEOVA ZAMKA

ARNO DELALAND

Prevela
Biljana Kukoleča

Laguna

Naslov originala

Arnaud Delalande
LE PIÈGE DE DANTE

Copyright © Editions Grasset & Fasquelle 2006
Translation Copyright © 2006 za srpsko izdanje, LAGUNA

DANTEOVA ZAMKA

IZRAZI ZAHVALNOSTI

Zahvaljujem izdavaču Kristoferu Bataju, prevodiocima Olivijeu Nori i Žaklini Riset za prevod Danteovog *Pakla* u izdanju Flamariona iz 1992. godine; Filipu Braunštajnu i Robertu Deloru za delo *Venecija, istorijski portret jednog grada*; Poentsu Seju i Fransoazi Dekroaset za delo *Venecija u vreme Goldonija*; ne treba zaboraviti ni Kazanovine *Memoare*, bez kojih ne bi bilo ni mog opisa karnevala; zahvaljujem, najzad, i Filomeni Pegej za pokazano strpljenje i podršku.

PRVI KRUG

PEVANJE I

Mračna šuma

– Godina 1756. –

Frančesko Loredan, knez Serenisime, odnosno sto šesnaesti venecijanski dužd, sedeo je na prestolu u sali Kolegijuma, gde je obično primao ambasadore. S vremena na vreme podizao je pogled prema ogromnom Veronezeovom platnu *Bitka kod Lepanta*, koje je krasilo zidove sale; misli su mu lutale po pozlati na plafonu, a pogled mu je bio uronjen u slike *Mars i Neptun* i *Venecija na prestolu s pravdom i mirom*, kada se prisetio hitnog problema koji ga je zaokupio.

Frančesko je bio u poodmaklim godinama, a njegovo izbo-rano lice pravilo je kontrast glatkom i jedinstvenom purpuru u koji je bio umotan. Nekoliko retkih pramenova kose izvuklo mu se ispod kape i duždovske krune. Sede obrve i brada uspe-vale su da njegovom licu daju pečat osobenosti, koji je delovao prigodno za dužnost koju je obavljao u ime Mletačke republike. Pred njim je bio pisaci sto pokriven podmetačem sa slikom kri-latog lava ispruženih kandži, koji je izgledao moćno i kraljevski. Dužd je, u svojoj svečanoj odeći, delovao zdravo i pozamašno. Ogrtač ukrašen hermelinom, sa velikom dugmadi, padao mu je s ramena i prekrivao donju odeždu od finije tkanine, koja se spuštala sve do stopala u crvenoj obući. *Baketa*, odnosno duždov skiptar i simbol moći, lenjo se odmarao u njegovim

rukama. Dugi i tanki prsti, na kojima se nalazilo prstenje, delo venecijanskih zlatara, lomili su se nervozno zbog razmišljanja o odluci donetoj na poslednjem zasedanju Saveta desetorice. Ono je bilo zakazano zbog pisma koje je nosilo zvanični pečat tog istog tela. Zasedanje je održano tog jutra i to u izuzetnim okolnostima. Primljeni izveštaj je obavestio Frančeska o događajima koji su, u najmanju ruku, imali mračan karakter.

„Nad Republiku se nadvila senka, moglo bi se reći, i to opasna senka koju ovo ubistvo, Vaša visosti, samo još više potvrđuje. Venecija je izložena opasnosti od kriminalaca, koji se po njoj šunjaju kao vukovi po mračnoj šumi. Vetar raspada duva gradom i nije više vreme da se pravimo da ga ne primećujemo.“

Dužd je pročistio grlo, lupkajući prstima po pismu.
Tako znači, strašna drama se nadnosi nad njima.

* * *

Venecijanski karneval potiče iz desetog veka.

On obeležava period od približno šest meseci godišnje: od prve nedelje oktobra do petnaestog decembra i od dvadeset prvog januara do Uskršnjeg posta. Karnevalski običaji oživljavaju i u vreme praznika Uspenja presvete Bogorodice.

Grad u to doba bruji od priprema.

Venecijanke izlaze da se pokažu: pod maskama izlažu pogledima svoju belu kožu, ističući je raznim ukrasima, nakitom, ogrlicama, perlama i satenskim naborima, visoko podignutih grudi u tesnim steznicima. Ne štede na ukrasnim trakama i čipkama. Kosa im blista nekakvim retkim zlatastim sjajem, i očešljana je, uz veliki trud, u punde omotane oko dijadema, ili se krije u senci širokih i zatalasanih šešira, nameštenih s proračunatim nemarom, ili je ukovrdžana, obojena i oblikovana u najneočekivanije i najekstravagantnije frizure. Tako prerusene,

one se pomalo prave važne: hodaju visoko uzdignute glave, u skladu s propisima o ženskom držanju, pokazujući znake najveće plemenitosti; to je plemenitost držanja i ponašanja, koju iskazuju graciozno i suvereno. U vreme karnevala, one su najprivlačnije i najpoželjnije, jednom rečju, najlepše žene na svetu. Uverenost u to izvor je njihove inspiracije. Tada izlivaju pravi potop lepote, dugu šarma u svim bojama: neke su utegnute u neprozirnu odeću od belog platna ukrašenog čipkama, druge ukrašavaju haljine lepršavim širokim rukavima od italijanske gaze, ili im dodaju pojaseve od plavih traka, koje lepršaju za njima; neke oko vrata nose velike nabrane marame, zavezane na grlu ili presavijene u vidu trouglova, iznad mrežica i korpica, sa suncobranom u ruci. Nameštaju *morete*, male crne maske, koje zatežu trakama čiji krajevi mogu da se pridržavaju zubima. Nameštaju haljine, otvarajući lepeze brzim pokretom ruke. U opštoj pometnji, najcenjenije kurtizane mešaju se s devojkama za zabavu. Ispod ruke gradom ponovo kruže *Katalog glavnih i najcenjenijih venecijanskih kurtizana* i cenovnik *Tarife venecijanskih prostitutki*.

Muškarci najčešće nose bele fantomske maske, nazvane *larva*, ispod trorogih šešira i ogrtače *bauta*, koji prekrivaju celo telo; tu je i klasični crni ogrtač *tabaro*, kakve nose likovi iz priča, pozorišnih komada ili „došljaci s Meseca“. Tu se mogu videti Trakanjin, Arlekin, Pantalone, Doktor, Pulčinel, večiti i uobičajeni komični likovi. Takođe se mogu sresti i naoružani đavoli, Mavri na magarcima i konjićima, Turci s nargilama, lažni francuski, nemački i španski oficiri, čitave povorke pekara, dimničara, cvečara, ugljara, Furlana... Tu su šarlatani i prodavci čarobnih napitaka koji obećavaju večni život ili povratak voljene osobe, prosjaci, bednici i seljaci bez pare u džepu koji su došli s obale, slepci i paralitičari za koje se ne zna da li je njihova osakaćenost stvarna ili lažna: svi oni se okupljaju u gradu. Kafane i brojni šatori postavljeni za tu priliku pozivaju lutajuće

prolaznike da otkriju razna „čuda“, patuljke, džinove, troglave žene, pri pogledu na koje se zateturate.

To je trenutak za razna ludovanja, za upražnjavanje svih sloboda, prilika da zavlada vulgarnost, vreme kada se plemenitost pretvara u podlost, prilika da se svet obrne naglavce i da suprotnosti zamene mesta, trenutak kada se može hodati na glavi, kada nestaju zabrane i sve je dozvoljeno. Gondolijeri u punoj opremi vozikaju svoje gospodare plemiće po kanalima. Grad je okićen brojnim trijumfalnim kapijama. Tu i tamo, kockari igraju *pelotu* i *menegelu*, a u čančićima zvekeće sitan novac. Igra se i neka vrsta lotoa, u vrećama za brašno, gde svi ubacuju priloge, pa zatim zavlache ruke u vreću, nadajući se da će izvući nešto bolje od onoga što su ubacili. Na tezgama uličnih trgovaca nude se velike količine pržene ribe. Ribari iz Kjođe pozivaju gomilu da dođe do njihovih barki. Majka udara šamar kćerci koju je neki smeli udvarač malo jače stisnuo. Starinari dovoze kolica s nošenom odećom, a zatim domamljuju kupce. Na trgovima ulični prodavci nude pržene grickalice i suvo voće. Grupe *frombolatora*, maskiranih šaljivdžija zaduženih da „očiste“ četvrt, gađaju smrdljivim jajima lepo odevene dame i starice naslonjene na ograde balkona, a zatim beže, smejući se. Na raznim uglovima venecijanskih ulica mogu se videti najgrotesknije igre: pas leti vezan na konopcu, ljudi se penju da s pokretnih jarbola skinu kobasicu ili bocu alkohola, dok drugi plivaju u burićima s vodom, pokušavajući da zubima ulove jegulju. Na glavnom trgu, drvena maketa u obliku kolača privlači gurmane, prolaznici se okupljaju oko igrača na konopcu, svuda se igraju provizorne ulične komedije ili prikazuju predstave lutkarskih pozorišta. Stojeći na stolićicama, kažiprsta podignutog uvis prema nevidljivim zvezdama, astronomi s vašara predskazuju skori kraj sveta. Svuda se čuju uzvici, krici, prigušeni smeh, kada sladoled ili neki slatkiš ispadne iz ruke na pločnik, svi uživaju u radosti življenja.

Ona koju su zvali Dama Srce izašla je iz senke. Izlazeći ispod stubova, napravila je nekoliko koraka napred, otvarajući lepezu. Duge trepavice savijale su joj se iza maske. Rumene usne su joj se zaokruglile. Pustila je da joj ispadne maramica pred noge dok je nameštala nabore haljine. Sagla se da je dohvati i uputila značajan pogled drugom agentu, koji je stajao nešto dalje, na uglu glavnog trga, nastojeći da proveriti da li je shvatio znak.

Taj znak značio je: *on je tu*.

On je zaista i bio tu, usred gomile.

Bio je u pitanju onaj čiji je glavni zadatak bio da smakne venecijanskog dužda.

Na glavi je nosio rogove od slonovače. Imao je lik bika, s agresivno isturenim njuškom. Zlobne oči blistale su mu ispod teške maske. Imao je pravi oklop, načinjen od srebrnih pločica i lanaca, dovoljno lagan da se lako može skinuti i zameniti nečim drugim. Krvavocrveni ogrtač prekrivao mu je leđa i prikrivao dva ukrštena pištolja, potrebna za izvršenje zadatka. Nosio je metalne natkolenice preko kožnih čizama. Bio je ogromnog rasta, impozantne pojave, i stvarao je utisak da vreo dah bije iz njegovih nozdrva.

Pravi *Minotaur*.

Izgledao je spreman da proguta venecijansku decu, u lavirintu ulica u punom previranju, dok se spremao da promeni tok istorije.

Karneval je počeo.

* * *

Nekoliko meseci pre toga, jedne veoma mračne noći, Marčelo Toretone prekinuo je noćnu tišinu prodornim kricima koji su dopirali iz pozorišta San Luka. *Senka* je bio tu. Preletao je grad preko krovova Serenisime. U vreme zalaska sunca, prosto je

kliznuo u pozorište. Sveštenik, otac Kafeli, zvao ga je *Diavolo*, odnosno Đavo lično, a u izveštaju koji je podneo Marčelu pomeno je i drugo ime, koje su mu dali njegovi sledbenici: zvali su ga Himera. Sveštenik je pokušao da upozori Marčela, koji je trebalo da to uzme u obzir. Spremalo se nešto ozbiljno. Te večeri glumac je pao u zamku. Tajanstveni stranac zakazao mu je sastanak na tom mestu, u San Luki, povodom premijere *Trgovca iz Smirne*, u kojoj je glumac požnjeo veliki uspeh. Nepoznati se sakrio iza kulisa, čekajući da se pozorište isprazni.

Marčelo je smotao svoj kostim i ostavio ga nedaleko, iza zavesa. Ponovo je pročitao tajno pismo koje je dobio, i koje je nosilo potpis Vergilije, i obećavalo mu veoma značajan angažman. U njemu se osećala pretnja venecijanskim institucijama i samom duždu. Marčelo je upozoren da treba da potraži Emilija Vindikacija i to narednog dana. Savet deseterice trebalo je da bude upozoren na ono što se spremalo. U ovom trenutku, on je samo mogao da proklinje svoju neopreznost.

Sada je već znao da neće nigde otići. Znao je da neće dočekati narednu zoru.

Zgrabili su ga i vezali konopcima za daske. Upola onesvešćen, video je kako se nad njim naginje senka s kapuljačom, čije lice nije mogao da vidi. Pogled mu je pao na čekić i eksere, koplje i krunu od trnja, gomilu čudne opreme kojom je neznačajno bio okružen. Marčelo se prestravio.

„Ko... ko ste vi?“, nekako je promućao, ne osećajući usta.

Umesto odgovora čuo je sardonični smeh. Posle toga je Marčelo čuo samo mukli dah i duboko disanje. Nepoznati se spremao da ga prikuje za drvenu konstrukciju, čija je senka na pod bacala senku u obliku krsta.

„Vi... vi ste *Diavolo*? Himera, zar ne?“

U jednom trenutku, lik s kapuljačom okrenuo se k njemu. Marčelo je uzalud pokušavao da nazre crte lica utonule u tamu.

„Vi, znači, postojite? Ali ja sam mislio da...“

Čuo se novi prasak smeha.

„*Vexilla regis prodeunt inferni* – približavaju se zastave paklenog kralja“, odgovorio je Himera.

Glas mu je bio ozbiljan i zastrašujući. Zapravo je zvučao kao da dolazi s one strane groba.

„Š... Šta?“

„*Vexilla regis prodeunt inferni*... Mi ćemo se pozabaviti vama. Ja ću zapravo završiti posao, smestićemo vas na ovu istu pozorišnu scenu. Budite srećni, prijatelju. Večeras ćete odigrati svoju najbolju ulogu.“

Himera je zgrabio čekić i dva duga oštra eksera. Marčelove oči raširile su se od užasa.

„Šta to vi...?“

„*Vexilla regis prodeunt inferni*, Marčelo Toretone!“

Približio je prvi ekser čvrsto zavezanim Marčelovim stopalima... a ruka s čekićem podigla se u vis.

„NEEEEE!“

Marčelo je zaurlao kao nikada ranije.

Vexilla regis prodeunt inferni.

Približavaju se zastave paklenog kralja.

* * *

Frančesko Loredan je, namršten, žurio hodnicima Duždove palate.

Treba se po svaku cenu domoći tog čoveka, mislio je.

Frančesko je bio od onih patricija naviknutih na sve počasti. Došao je na vlast 1752. godine i bio je na položaju dužda već više od četiri godine. Od svoje dvadeset pete godine, venecijanski mladi aristokrati spremali su se za visoku državnu službu. Vrata Velikog saveta otvarala su im se po naslednom pravu. Frančesko je bio jedan od njih. Tako je od mladosti bio u službi Venecije, učeći praksu upravljanja državom od starijih: to je bilo utoliko potrebnije jer je tadašnji venecijanski ustav bio,

pre svega, usmenog karaktera. Bilo je uobičajeno da ambasadori vode svoje sinove u misije na kojima će ih uputiti u tajne zanata. Neki od njih, kao oni iz porodice Barberini, izabrani između ostalih prilikom praznika Svetog Barba, dobijali su povlasticu da prisustvuju sednicama Velikog saveta i pre nego što bi napunili za to neophodne godine. Tako su državni funkcioneri obezbeđivali svome potomstvu praksu u učenju upravljanja državom. Za pripadnike plemićkih dinastija, karijere su bila unapred zacrtane: Veliki Savet, Senat, Sinjorija ili služba na kopnu, van venecijanske ostrvske teritorije, ambadorska služba. Savet desetorice i prokurator, u dogovoru s duždom, vodili su venecijansku politiku. Ova politička tradicija predstavljala je jedan od temelja moći grada na laguni, koji se širio i jačao zahvaljujući diplomatskom talentu svojih predstavnika i efikasnim političkim vezama: ponekad bi se pokazalo i da su napori zvaničnika bili usmereni protiv sjajne Republike, koja je važila za veliku diplomatsku silu. Savez venecijanskih duždova s Firencem protiv Milana, zapečaćen tri veka ranije mirom u Lodiju, omogućio je Serenisimi da se zalaže za oslobođenje Italije, čuvajući pri tom u celini svoju samostalnost. Najslavnija venecijanska ambasada bila je ona u Konstantinopolju, ali su bile poznate i ambasade u Parizu, Londonu, Madridu i Beču. Moć na Sredozemlju Venecija je delila s Turskom, kao i s flotama nekih katoličkih zemalja, što je ukazivalo na slabljenje njihove moći na Levantu, a omogućilo je Veneciji da sačuva svoje trajne pozicije. Mletačka republika nije izmislila politiku, ali je po pitanjima prevlasti na moru, posredovanjem među različitim kulturama i svojom vidnom veštinom, dala novi ton političkim zbivanjima i nastojanjima i drugih italijanskih političara, kao što je bio Makijaveli, ili firentinska porodica Mediči.

Frančesko je posedovao taj pragmatizam i talenat za vođenje državnih poslova, kao i onih trgovačkih, pravnih, diplomatskih i finansijskih, koji su od njega činili pravog naslednika venecijanske aristokratske tradicije. Dok je žurio prema sali

Kolegijuma, držeći pismo u ruci, po ko zna koji put ponavljao je sebi da uloga venecijanskog dužda ne dozvoljava ni trenutak predaha. S vremena na vreme, neki od čuvara bi mu preprečio put helebardom, pre nego što bi ugledao njegovo izborano i brižno lice. „Savet desetorice je bio u pravu“, mislio je on „treba brzo delovati.“ Počev od XII veka, atributi duždove vlasti samo su se umnožavali: simboli crkve San Marko, karolinški pečati i ovlašćenja, vizantijski purpurni amblem, duždovska kruna i ogrtač, svedočili su o tome. Ipak, Venecijanci su uvek vodili računa o tome da prvak njihove države ne preuzme potpunu vlast. Njegovu vlast i moralni autoritet ograničavala je Sinjorija, telo sačinjeno od najplemenitijih vlastodržaca. Čak i danas, potomci najmoćnijih venecijanskih porodica pokušavaju da očuvaju učešće u organima vlasti na poluostrvu, nastojeći da učestvuju u svim važnim odlukama; i mada je Venecija imala sve odlike monarhističkog apsolutizma, država je povukla jasnu granicu između navodne vlasti naroda, koja je trajala koliko i san o demokratiji, i moći lokalnih dinastija, kojima je ovaj grad dugovao svoju stvarnu moć.

Kao i svi Venecijanci, Frančesko Loredan je žalio za onim zlatnim dobom, vremenom procvata Venecije i njenih kolonija: mogao je tada biti ako ne njen jedini gospodar, onda bar jedan od glavnih učesnika u deobi pobjedničke vlasti. Svakako, pričinjavalo mu je veliko zadovoljstvo to zvanje i neprekidni ceremonijal kojim je bio okružen. Ipak se ponekad osećao kao zarobljenik svoje zvanične dužnosti, *kralj u purpuru u gradu zarobljen*, kao što kažu latinski stihovi. Kada je ustoličen za dužda u crkvi pored palate, prikazao se razdraganoj gomili naroda na Trgu San Marko pre nego što je primio duždovsku palicu na vrhu Stepenica velikana; ali tek što je naimenovan, morao je da održi govor pun obećanja da neće ni u čemu prekorčiti svoj *promissio ducalis*, duždovski zavet, koji su mu svake godine iznova glasno čitali, i koji je tačno određivao prirodu njegove uloge.

Frančesko je bio doživotno izabran na svoju funkciju i bio je član svih saveta, upućen u sve najvažnije državne tajne i otelotvoravao je više nego iko drugi, zahvaljujući toj funkciji, moć i kontinuitet vlasti venecijanske države. Predsedavao je Velikom savetu, Senatu, Odboru četrdesetorice, primao je svakodnevno, zajedno s Većem šestorice, molbe i žalbe. Svakoga dana posećivao je jednu od dvesta pedeset do trista venecijanskih opština. Proveravao je nova postavljenja i nove službenike, odobravao budžete za javne troškove. U sve to nisu uračunate brojne službene posete i prijemi. Dužd, zapravo, skoro da i nije imao nikakav privatni život. Ovaj stalni maraton predstavljao je opasnost za zdravlje staraca, jer dužda nisu birali među mlađima od šezdeset godina, a zbog toga je presto u sali Velikog saveta imao rešetku presvučenu somotom, na koju se dužd mogao osloniti da odrema kada bi ga zamor sprečio da pomno prati raspravu.

Frančesko je kliznuo u palatu i ušao u salu Velikog saveta, gde su se na zidovima nalazili portreti njegovih slavних pretahodnika. U nekim drugim okolnostima tu bi se zaustavio, kao što je ponekad činio, da bi u njihovim crtama potražio tragove neke simbolične srodnosti. Sanjario je o duždu Cijaniju, sudiji, savetniku i namesniku Padove, najbogatijem Venecijancu, koga su novi bogataši, stekavši imetak pri naglom usponu Venecije, izgurali iz javnog života; sedeo bi pred portretom Pjetra Tijepola, trgovca i oružara, vojvode od Krita, namesnika Treviza, guvernera Konstantinopolja, koji ne samo da je podstakao stvaranje Senata i reviziju Zakona o građanskim pravima iz 1242. godine već se podjednako zalagao za venecijansko jedinstvo i suverenitet Republike. Pre nego što je napustio salu, Frančesko je prošao pored crnog vela, koji je prekrivao portret dužda Falijera i podsećao na njegovu tužnu sudbinu: i pored sve moći i aristokratskog porekla, on je gajio san o vladi u kojoj će moć biti podeljena s narodom, što je pokrenulo narodne mase: stoga je bio pogubljen. I sam Frančesko se pitao šta će ostaviti za

sobom i kako će se ljudi jednog dana sećati njegovih napora na čelu venecijanske države.

„Imam zašto i da se pitam baš to“, pomislio je zabrinuto. Tog aprilskog dana, Frančeska su, zapravo, mučile teške misli. Upravo je bio primio Emilija Vindikacija, jednog od članova Saveta desetorice. Još nije doneo odluku u vezi sa zaista jedinstvenim predlogom koji mu je ovaj izneo tog istog jutra. Ušao je u salu Kolegijuma i seo na nekoliko trenutaka. No mesto ga nije dugo držalo. Nervozno se uputio k jednom od prozora. Ispred prozora je bio balkon k laguni, po kojoj je plovilo nekoliko gondola, vojnih brodića iz Arsenala i trgovačkih barki. Nedaleko se nazirao krilati lav svetog Marka, kao i toranj Kampanile, koji se, kao bodež, uzdizao u susret zori. Frančesko je protrljao oči i duboko uzdahnuo. Pogledom je sledio ples brodova, čiji su se putevi ukrštali, dok su ostavljali za sobom trag pene. Ponovo je uzdahnuo, i iznova pročitao kraj spisa koji je sačinio Savet desetorice:

„Nad Republiku se nadvila senka, i to opasna senka koju ovo ubistvo, Vaša visosti, samo još više potvrđuje. Venecija je izložena opasnosti od kriminalaca, koji se po njoj šunjaju kao vukovi po mračnoj šumi. Vetar raspada duva gradom i nije više vreme da se pravimo da ga ne primećujemo.“

Dužd je stavio do znanja jednom od stražara palate da je spreman da primi Emilija Vindikacija.

„U redu, Vaša visosti.“

Dok ga je čekao, opet se izgubio u mislima gledajući blistave odsjaje lagune.

Venecijo...

Još jednom te treba spasavati.

Već je mnogo puta trebalo voditi borbu, koju su u više navrata i drugi duždovi vodili na svaki mogući način, da bi se spasla

„vodena Venera“. Frančesko je mislio o tom čudu, jer je opstanak grada često bio pravo čudo. Nekadašnja pogranična oblast između dva carstva, karolinškog i vizantijskog, Venecija je ipak polako zadobila samostalnost. Sveti Marko je postao zaštitnik lagune 828. godine, kada su trgovci trijumfalno proneli mostom Rijalto relikvije ovog jevanđeliste, donesene iz Aleksandrije. To je bilo u prvom krstaškom pohodu, posle osvajanja Jerusalima, što je za venecijansko poluostrvo značilo početak zlatnog doba. Našla se na raskršću zapadnog sveta, Vizantije, slovenske, islamske i dalekoistočne civilizacije. Venecija je postala nezamenljiva trgovačka sila: drvo iz Breše, s Korinta i iz Sirije, bakar i srebro iz Češke, Slovačke i Mađarske, tkanine, vuna, platno, pamuk, svila, boje, krzna, začini, vina, žito i šećer, sve je to prolazilo kroz ovaj grad. Istovremeno je Venecija razvijala i svoje privredne delatnosti, kao što je brodogradnja, proizvodnja luksuzne robe, kristala i stakla, kao i proizvodnja soli. Otvorila je velike morske puteve brodskim konvojima: na istok prema Konstantinopolju, Crnom moru, Kipru, Trabzonu i Aleksandriji; na zapad, prema Majorki, Barseloni, Sauthemptonu, Brižu i Londonu. Ona je naoružavala brodove, određivala pravce plovidbe, podsticala stvaranje saveza. Marko Polo je *Knjigom o svetskim čudima* podstakao sanjarenja Venecijanaca o dalekim krajevima: Odorik iz Pordenonea prošao je tatarske zemlje, Indiju, Kinu, ostrvske zemlje, da bi napisao poznato delo *Descriptio terrarum (Opis zemalja)*. Nikolo i Antonio Zeno širili su venecijanski uticaj prema nepoznatim teritorijama na severu, do Nove zemlje, Grenlanda i Islanda dok se brod *Ka da Mosto* uputio u otkriće reke Rio Grande i Zelenortskih ostrva.

Mnogo bih dao da sam tome mogao prisustvovati.

Venecija, taj „grad ni od čega“, izgubljena u laguni, pretvarala se u pravo carstvo. Njene kolonije su se umnožavale, od Krita do Korinta, od Smirne do Soluna, sve dalje i dalje na moru, stvarajući tako novo područje za eksploataciju; rađala se i pomisao da se izgradi i nova Venecija, negde na istoku...

Osvajajući jedan cilj za drugim, svi ti novi gradovi postajali su podređeni venecijanskoj vlasti. Osvojeni narodi, koji su često živeli u bedi, bili su takođe skloni i da ponude svoje teritorije Turcima, nastojeći da im daju one najgore delove svojih zemalja. Kontrolisati tako veliko prostranstvo i angažovati se na razvoju administrativnih i trgovačkih odnosa bilo je teško, i ravnoteža carstva, raširenog na tolikom prostoru, počela je da slabi. A posle toga...

Venecija je uspeła da sačuva svoju vodeću poziciju do XVI veka. Posle toga njena moć je počela da slabi. Problemi nastali posle bitke kod Lepanta, španska hegemonija u Italiji i saradnja Španije sa papom bili su prvi simptomi tog slabljenja. Posle mira sklopljenog u Pasarovicu 1718. godine, Venecija je morala da prepusti neke teritorije Turcima. Grad duždova nastojao je da se zatvori u dobroćudnu neutralnost, istovremeno ulažući velike sume u modernizaciju Arsenala i naoružanje. Došlo je do velikog procvata umetnosti, koji je trebalo da zamaskira postepeno opadanje moći: tada su nastale Ticianove freske, dela Veronezea i Tintoreta nadmetala su se lepotom; Kanaletto je preneo na platno treperenje vazduha lagune i blistanje svetiljki kroz morska isparenja. Frančesko je ipak znao da je u tom trenutku bio izložen velikom naporu da održi svoj položaj pred svetom, uz sve znake slabljenja venecijanske moći. Venecija nije više mogla da sakrije svoje slabosti. Najoštriji kritičari poredili su je s crnim mrtvačkim kovčegom koji pluta poput gondola što su se mogle videti na sve strane. Reputacija grada, čuvene Republike, koja je bila *kredo* njenog razvoja, sada je bila u opasnosti. Prevare, igre na sreću, lenjost, sklonost ka luksuzu, bili su dovoljni da iskvare stare vrednosti. Svedočenja koja je Frančesko dobijao u poslednje četiri godine pokazivala su da obim pomorskog prometa stalno opada. U poređenju s Livornom, Trstom i Ankonom, venecijanska luka gubila je svoj primat. Dužd je pokušavao da plemiće usmeri ka trgovačkim aktivnostima, koje su oni smatrali previše „plebejskim“, dajući im primere

Engleske, Francuske i Holandije. To je ostao uzaludan trud, jer, mada se trgovina razvijala i poslovi širili, plemići su samo želeli da očuvaju nekadašnju reputaciju i tradiciju.

Od ovakve situacije do pravog raspada bio je samo jedan korak.

„Vindikati je u pravu... gangrena je počela.“

Emilio Vindikati je najzad ušao u salu Kolegijuma. Velika vrata su se rastvorila pred njim.

Frančesko Loredan se okrenuo.

Vindikati je zamenio svoju dotadašnju odeću crnim ogrtačem, a iznad ovalnog lica nosio je napuderisanu periku. Bio je visokog rasta, i njegovi mršavi udovi ostavljali su utisak da pliva u odeći. U njegovim prodornim i nemirnim očima često je blistala iskra podrugljivosti, koja je stvarala i mali nabor u uglu usana. One su delovale kao nacrtane ugljenom, skoro nevidljive, da bi se s vremena na vreme uobličile u osmeh pun sarkazma. Čvrstina i mirna energija kojom je zračilo njegovo lice delovale su kao površina mirnog jezera čije su dubine uzburkane: bio je gnevan, strastan, neumoljiv. Emilio je bio olujni vitez, koji je pesnicom podsticao odluke Saveta deseterice. Firentinac po poreklu, odrastao je u Veneciji u uključio se u njenu elitu, pošto je dvadeset pet godina bio član Velikog saveta. Tu je stekao reputaciju sposobnog političara i neumoljivog govornika. Nekada su kritikovali njegove izjave, izrečene s visine, i nepopustljivost stavova koje je iznosio, ali kao i Frančesko Loredan, Emilio je bio priviknut na obavljanje javnih dužnosti i žalio je, takođe, za zlatnim dobom Venecije. Državna pitanja bila su mu najvažnija. Za razliku od većine venecijanskih plemića, koji su dremali na mekom jastuku lenjosti, Emilio je bio spreman da angažuje sve svoje snage da bi Republici vratio nekadašnji sjaj.

Kada je ušao u salu Kolegijuma, Emilio je skinuo šešir i ceremonijalno se naklonio duždu. U ruci je držao crni štap s

dva prepletena grifona na dršci. Frančesko Loredan se ponovo okrenuo k laguni.

„Emilio, pažljivo sam pročitao odluke Saveta i vaše preporuke iz pisma. Obojica znamo kako funkcionišu naše institucije i poznajemo uobičajene igre oko političke prevlasti. Ne krijem da sam uplašen i zgranut zbog onoga što sam pročitao u vašim spisima. Da li smo zaista tako slepi kako tvrdite? Da li je naša jadna Venecija zaista u takvoj opasnosti kao što kažete... ili malo preterujete da biste nas naterali na delovanje?“

Emilio je podigao obrvu i prešao jezikom preko usana.

„Zar sumnjate u mišljenje Saveta deseterice?“

„Hajde de, Emilio. Ne prebacujmo razgovor na teren uzajamnih sumnjičenja... Znači, gnusno ubistvo se prošle noći dogodilo u pozorištu San Luka?“

Emilio se ispravio, s rukama na leđima, igrajući se i dalje štapom koji je držao u ruci.

Uzdahnuo je, a zatim načinio nekoliko koraka po sali Kolegijuma.

„Tako je, Vaša visosti. Poštedito sam vas detalja tog mračnog zločina. Samo vam kažem da ništa slično nije viđeno u Veneciji. U ovom času telo je još uvek tamo. Naredio sam da se ništa ne dira, očekujući konkretnu odluku o načinu vođenja dalje istrage, a imajući u vidu posebne informacije koje sam vam prosledio u pismu... No, svakako, takva situacija ne može dugo trajati.“

„Da li ste obavestili Veliki savet o toj strahoti?“

„Nisam baš, Vaša visosti. I ako mogu sebi dopustiti da to kažem... mislim da je to poslednja stvar koju treba uraditi.“

Obojica su ponovo začutala. Dužd se odmakao od prozora i načinio nekoliko koraka, da bi stao pred Emilija, s palicom u ruci. Ponovo je progovorio:

„Sve mi se to baš ne dopada... Vi znate da mi je čak zabranjeno i da otvaram poštu bez prisustva mog Užeg saveta. U tom svetlu i ovo sada bilo bi kršenje našeg ustava. Ne moram

vama, Emilio, da ponavljam razloge koji me teraju da skrupulozno poštujem taj protokol... Vi znate da ja, na kraju, uopšte i nemam moć odlučivanja. To što raspravljate sa mnom o izuzetnim okolnostima koje nas mogu navesti da odstupimo od uobičajenih procedura, neki bi već ocenili kao neku vrstu spletkarenja. Kažite mi, dakle, Emilio... mislite li ozbiljno da članovi venecijanske vlade mogu biti umešani u to nedelo? Shvatate li svu ozbiljnost takvih optužbi?“

Emilio nije ni trepnuo.

„Državna bezbednost je isto toliko ozbiljna stvar, Vaša visosti.“

Nastala je tišina. Frančesko je podigao ruku i nabrao usne.

„Svakako, prijatelju... ali reč je o pretpostavkama. Argumenti koje navodite u izveštaju su, u najmanju ruku, začuđujući, a dokazi nedovoljni.“

Dužd se opet pomerio i stao ispred slike *Bitka kod Lepanta*.

„Nezamislivo je da javno sprovodimo istragu: sama činjenica da smo tako nešto naredili stavila bi nas u nezgodan položaj, i ubrzo izazvala, najozbiljniju krizu. To je poslednje što nam treba u ovom času.“

„Upravo iz tog razloga, Vaša visosti, nisam hteo da se obratim nekom od naših uobičajenih agenata za pribavljanje informacija, da nas unapred izveštava.“

Dužd je žmirkao.

„Da, to sam dobro razumeo. Odlučili ste da u te niske svrhe upotrebite izvesnog probisveta, neozbiljnu i nepouzdanu osobu koju smo osudili i koja se u ovom času nalazi u venecijanskom zatvoru, čekajući pogubljenje. To je zbilja čudna zamisao. Ko vam kaže da pri prvom koraku koji načini na slobodi neće pokušati da nestane bez traga?“

Emilio se osmehnuo.

„Ne brinite o tome, Vaša visosti. Onaj na koga sam mislio suviše je željan slobode da bi njome trgovao, ili nastojao da me izigra. Zna šta ga čeka ako prekrši reč. Svakako, priznajem da je

reč o čoveku koji je u mnogim prilikama na sve moguće načine nastojao da se naruga Republici i izazvao neprilike koje nisu strane takvim ljudima, moglo bi se reći, avanturistima i prevrariantima. Ali ako ga naš sporazum izbavlja iz tamnice i spasava mu život, on će biti svestan tog duga i znam, mada je bandit, da nije lišen izvesnog osećanja časti. Znam o čemu govorim, jer on spada u moju nadležnost već neke četiri godine... Već je radio za nas i za Savet. On zna kako se istražuje zločin i kako da se umeša u gomilu da bi došao do obaveštenja. Brzo razmišlja i nema mu ravnog u snalaženju u najčudnijim situacijama.“

„Da“, rekao je Loredan. „Ima očigledno dosta talenata koji bi mogli da posluže.“

Emiliov osmeh je bio malo iskrivljen.

„To vam garantujem. Ta ležernost o kojoj govorite i naše je oružje: najzad, niko do sada nije posumnjao da on radi za nas. Držaću ga pod nadzorom, možete mi verovati.“

Dužd je razmišljao nekoliko trenutaka.

„Priznajmo, Emilio... zamislimo načas da tako uradimo, uz sve rizike koji postoje... Da li ste već izneli svoj predlog tom zatvoreniku?“

„Uradio sam to, Vaša visosti. Prihvatio je, naravno. On samo čeka na nas. Zamislite, on koristi vreme u zatvoru da piše memoare... Objasnio sam mu, kao što možete pretpostaviti, da detalji posla o kom pregovaramo ne smeju da se pojave u njima. Nije da mislim kako će to zbilja stići do potomstva! Ipak bi bilo iritirajuće da piše o poslu koji obavlja za mene, i da nas time diskredituje, kao i Savet i celu našu vladu.“

„Da, to ne moram ni da vam kažem.“

Otišao je do svog prestola i seo, gladeći bradu. Emilio je prišao.

„Dakle, šta rizikujemo, Vaša visosti? U najgorem slučaju, može da pobegne; ali u najboljem bi mogao da nam posluži kao željeni instrument. Barata mačem kao niko živi, ume da zadobije poverenje, a njegova nesumnjiva inteligencija, u službi

plemenitog cilja, mogla bi biti spas za Veneciju. Ironija koju ni on nije propustio da uoči, i koja ga zabavlja. U tome postoji i mogućnost iskupljenja. Iskupljenje, Vaša visosti, to je moćna sila...“

Dužd je i dalje razmišljao. Zatvorio je oči, skupio prste i pri-neo ih usnama. Zatim je, uz uzdah, pogledao Emilija:

„Dobro. Dovedite ga, dakle, ovamo. Shvatite da želim lično da ga vidim i čujem, da stvorim jasniji utisak o naravi tog čoveka.“

Emilio se osmehnuo. Polako se pridigao iz fotelje, a osmeh mu je postao vidljiviji kada je rekao:

„Biće tako, Vaša visosti.“

Bio je već izašao kada je zabrinuti dužd promrmljao:

„Ipak... pustiti na slobodu Crnu Orhideju!...“

* * *

Dužd je sklopio oči.

Video je u mislima naoružane brodove kako plove lagunom, likove s kapuljačama kako trče kroz noć i obrušavaju se na Veneciju, karneval koji se zahuktava. Osećao je miris baruta i čuo zveckanje oružja. Zamišljao je Veneciju kako tone u vodu, koja je prekriva za sva vremena. Rastući nihilizam tog prizora obuzimao mu je duh.

Doneli su mu kafu što se pušila i koju su spustili pored njegove palice. Pogled mu se gubio u kafenom talogu.

Frančesko Loredan, knez Serenisime, sto šesnaesti venecijanski dužd pomislio je:

„Zveri su puštene.“

PEVANJE II

Predvorje pakla

Venecijanske tamnice su deo Duždove palate; smeštene su ispod nivoa poda i zaštićene metar širokom ogradom od olovnih šiljaka, i smatrane su najsigurnijim zatvorom u Italiji. U njih se stizalo kroz vrata palate ili kroz drugu zgradu, prelazeći preko Mosta uzdisaja. Daleko od ljubavničkih uzdaha i tugovanki, ti uzdasi su bili poslednji vapaj osuđenih na smrt koje su vodili na gubilište. Iza rešetki na prozorima pomenutog mosta mogla se nazreti laguna; zatim bi se čovek gubio u spletu uskih hodnika, koji su vodili ka krovovima, u deo gde su bile ćelije najgorih zločinaca.

U jednoj takvoj ćeliji nalazio se čovek optužen da je odavno poremetio prijatni mir venecijanskog društva. Mada nije bio među najgorim razbojnicima, njegov amoralni i avanturistički karakter dovodio ga je često u zatvore, a ovoga puta postojala je ozbiljna opasnost da se njegov zatvorski boravak završi smrtnom presudom. Njegov sudski proces bio je još u toku. Poslednji razgovor koji je vodio s Emiliom Vindikacijem ponovo mu je dao nadu da će se možda izvući iz nezavidne situacije. Nosio je dugu kosu, ali se svakodnevno brijao i negovao, kao da će naredne večeri otići na neku svečanost; zasvođene obrve bile su mu pravilno oblikovane, a nos čistih linija nadnosio se nad ustima,